

УДК 316.444.3(477)«2022-...»
http://doi.org/ 10.33989/2075-1443.2023.47.282581
orcid.org/ 0000-0003-4788-3034

Олег Остапенко

ОСТАПЕНКО Олег Миколайович – аспірант кафедри філософії Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Сфера наукових інтересів – соціальна філософія та філософія історії, аксіологія.

olegostapenko2506@gmail.com

ВЕРТИКАЛЬНА СОЦІАЛЬНА МОБІЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ В УМОВАХ УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКОЇ ВІЙНИ

***Анотація.** У статті розглянуто питання впливу українсько-російської війни на канали вертикальної циркуляції соціальної мобільності. Автором встановлено, що лише для професійних військових, війна стала каналом висхідного руху, адже армія функціонує як канал вертикальної циркуляції найбільше у воєнний час. У той же час війна похитнула статус таких соціальних інститутів як церква, процес нагромадження багатств, сім'я та шлюб (особливо з представником іншого соціального статусу), зробивши їх каналами низхідного руху.*

***Ключові слова:** соціальна мобільність, горизонтальна мобільність, вертикальна мобільність, індивідуальна соціальна мобільність, групова соціальна мобільність, канали вертикальної мобільності.*

Постановка проблеми. Українсько-російська війна, що фактично триває з 2014 року, ескалація якої відбулася 22 лютого 2022 року, змінила усталений устрій життя переважної більшості українців. Так, станом на кінець лютого 2023 року тимчасово окупованими військами Російської Федерації залишаються Кримський півострів, значна частина Донецької, Луганської, Херсонської та Запорізької областей, незначний відсоток території Миколаївської (три населені пункти на Кінзбурзькій косі – О.О.) та Харківської (в тимчасовій окупації – 29

© О. М. Остапенко, 2023

населених пунктів та 3 населені пункти у так званій сірій зоні – О.О.) областей. З 24 лютого 2022 року по 3 січня 2023 року включно в Європі для тимчасового захисту було зареєстровано 7915287 осіб. (В ООН назвали кількість українських біженців у Європі). А в межах України офіційно зареєстровано 4867106 осіб (в Україні офіційно зареєстрували 4 867 106 переселенців), хоча насправді кількість може бути більшою, адже з певних причин не всі внутрішньо переміщені особи офіційно реєструються в місцях тимчасового проживання.

У зв'язку з перерахованими факторами та деякими іншими чинниками змінився алгоритм та принципи соціальної мобільності, причому як горизонтальної так і вертикальної.

У словнику іншомовних слів «мобільність» (від лат. *mobilis* – рухомий) визначається як рухливість, здатність швидко щось виконувати (Словник іншомовних слів / За ред. О.С. Мельничука, 1975, с.442). Але, наприклад, у соціології, на думку І. Мацка, цей термін набув дещо іншого значення. Як зазначається у літературі, термін «соціальна мобільність» не запозичений з повсякденної мови – він там був відсутній. Тому, зауважує дослідник, не було необхідності дистанціювати його від побутових значень, наповнювати виключно науковим змістом. У соціології така ситуація зустрічається нечасто і є показником новаторського підходу до вивчення реальності (Мацко, 2009, с.66).

Аналіз досліджень і публікацій. Основу підходів до вивчення соціальної мобільності заклали К. Маркс, Т. Парсонс і М. Вебер, творцем її базової теорії є П. Сорокін. Соціальну мобільність П. Сорокін трактує як надзвичайно широке поняття, визначає її як будь-який перехід індивіда чи соціального об'єкта з однієї соціальної позиції до іншої. Він виокремлює горизонтальну, вертикальну, висхідну, низхідну, індивідуальну, групову соціальну мобільність (Sorokin, 1959). Англійський сучасний соціолог Дж. Уррі висунув припущення, що «у сучасному світі існує дванадцять форм мобільності», до яких він відніс пересування у пошуках місця проживання, професійні подорожі, студентські подорожі, транснаціональні подорожі пенсіонерів, туристичні подорожі, переміщення у зв'язку з роботою тощо (Urqu, 2007, с.79-80). Крім того, сучасні соціологи (Е. Гіденс, С. Макеєв, С. Оксамитна) виокремлюють міжпоколінну (міжгенераційну, інтергенераційну) та внутрішньопоколінну (внутрішньогенераційну, інтрагенераційну) (Гіденс, 1999, с.268; Макеєв С., Оксамитна О., 2006, с.190-208; Оксамитна, 2011, с.12), а також структурну, обмінну (циркулюючу), суб'єктивну соціальну мобільність (Оксамитна, 2011, с.12).

Мета та завдання статті. Метою статті є визначення впливу українсько-російської війни на зміну каналів вертикальної соціальної

циркуляції: армія, церква, інститути освіти та виховання, процес нагромадження багатств, сім'я та шлюб.

Методологія дослідження. Методологія дослідження має міждисциплінарний характер і знаходиться на перетині соціальної філософії та соціології. Для вирішення конкретних завдань дослідження також використано принципи історизму, системності, об'єктивності, зв'язку історичного та логічного.

Результати. Відповідно до визначення П. Сорокіна, під соціальною мобільністю розуміється будь-який перехід індивіда, групи або соціального об'єкта, чи цінності, створеної або модифікованої завдяки діяльності, від однієї соціальної позиції до іншої у результаті чого соціальне становище індивіда чи групи змінюється.

П. Сорокін розрізняє дві форми соціальної мобільності: горизонтальну та вертикальну. Горизонтальна мобільність – це перехід індивіда або соціального об'єкта від однієї соціальної позиції до іншої, яка розташована на тому ж рівні. Наприклад, перехід індивіда з однієї сім'ї до іншої, з однієї релігійної групи до іншої, а також зміна місця проживання. У всіх цих випадках індивід не змінює соціального прошарку, до якого він належить, або соціального статусу. Але найбільш важливим процесом є вертикальна мобільність, що є сукупністю взаємодій, які сприяють переходу індивіда або соціального об'єкта з одного соціального прошарку до іншого. Сюди входить, наприклад, службове підвищення (професійна вертикальна мобільність), суттєве покращення добробуту (економічна вертикальна мобільність) або перехід до вищого соціального прошарку, на інший рівень влади (політична вертикальна мобільність) (Sorokin, 1959).

Суспільство може підвищувати статус одних індивідів та знижувати статус інших. І це зрозуміло: одні індивіди, які мають талант, енергію, молодість, повинні витіснити з вищих статусів інших індивідів, які не володіють цими якостями. Залежно від цього розрізняють висхідну та низхідну соціальну мобільність, або соціальне піднесення та соціальне падіння. Висхідні течії професійної економічної та політичної мобільності існують у двох основних формах: як індивідуальний підйом із нижчого шару до вищого, і як створення нових груп індивідів. Ці групи включаються до вищого шару поруч із вже існуючими чи замість них. Аналогічно низхідна мобільність існує як у формі виштовхування окремих індивідів із високих соціальних статусів у більш низькі, так і у формі зниження соціальних статусів цілої групи. Прикладом другої форми низхідної мобільності може бути падіння соціального статусу професійної групи інженерів, яка колись займала

дуже високі позиції в нашому суспільстві, або зниження статусу політичної партії, яка втрачає реальну владу (Sorokin, 1959).

Також розрізняють індивідуальну соціальну мобільність та групу (групова, як правило, є наслідком серйозних соціальних зрушень, як революції чи економічні перетворення, іноземні інтервенції чи зміни політичних режимів тощо). Прикладом групової соціальної мобільності може бути падіння соціального статусу професійної групи вчителів, які свого часу займали дуже високі позиції у нашому суспільстві, або зниження статусу політичної партії, через поразку на виборах або втрати реальної влади внаслідок революції.

У суспільстві, яке розвивається стабільно, без потрясінь, переважають не групові, а індивідуальні переміщення по вертикалі, тобто піднімаються та опускаються ступенями соціальної ієрархії не політичні, професійні, станові чи етнічні групи, а окремі індивіди. Індивідуальна мобільність у суспільстві є дуже високою. Процеси індустріалізації, потім – скорочення частки некваліфікованих робітників, зростання потреби у службовців менеджерів, бізнесменах, спонукають людей змінювати свій соціальний статус.

З кількісної точки зору, вважає П. Сорокін, слід розмежовувати інтенсивність та загальність вертикальної мобільності. Під інтенсивністю розуміють вертикальну соціальну дистанцію чи кількість верств – економічних, професійних чи політичних, які індивід проходить у своєму висхідному чи низхідному русі за певний період. Під загальністю вертикальної мобільності П. Сорокін має на увазі індивідів, які змінили своє соціальне становище у вертикальному напрямку за певний проміжок часу. Абсолютна кількість таких індивідів дає, згідно з П. Сорокіном, абсолютну загальність вертикальної мобільності в структурі населення країни, а пропорція таких індивідів до всього населення – відносну загальність вертикальної мобільності. Поєднавши інтенсивність та відносну загальність вертикальної мобільності у певній соціальній сфері (наприклад, в економіці), можна отримати, на думку П. Сорокіна, сукупний показник вертикальної економічної мобільності того чи іншого суспільства. Те саме можна сказати і про сукупність показників політичної та професійної вертикальної мобільності (Sorokin, 1959).

Обговорення. П. Сорокіним також було подано найповніший опис каналів вертикальної мобільності, але він їх назвав «каналами вертикальної циркуляції». Науковець вважає, що між країнами немає непрохідних кордонів. Між ними існують різні «ліфти», якими індивіди переміщуються вгору і вниз.

Особливий інтерес становлять соціальні інститути – армія, церква, школа, сім'я, власність, які використовуються як канали соціальної циркуляції.

Армія функціонує як канал вертикальної циркуляції найбільше у воєнний час. Великі втрати серед командного складу призводять до заповнення вакансій із нижчих чинів. У воєнний час солдати просуваються завдяки таланту та хоробрості (Sorokin, 1959).

Враховуючи втрати серед командного та рядового складу Збройних Сил України (останні дані щодо орієнтовних втрат було наведено наприкінці листопада – на початку грудня 2022 року, адже публікація таких даних до завершення конфлікту заборонена; 30 листопада 2022 року президентка Єврокомісії Урсула фон дер Ляєн у своєму зверненні озвучила, що втрати ЗСУ становлять 100 тисяч убитими (У Єврокомісії назвали неточними дані про «100 тисяч загиблих» у ЗСУ: коментар Генштабу та ОПУ), натомість радник Офісу Президента України Михайло Подоляк в ефірі 24 каналу 1 грудня 2022 року заявив, що втрати становлять від 10 до 12,5-13 тисяч загиблих (У Зеленського назвали втрати української армії в війні проти рф) – О.О.), можемо констатувати, що значна кількість населення України добровільно чи примусово використали вторгнення РФ 24 лютого 2022 року як канал вертикальної мобільності. Так, значна частина переважно чоловічого населення України була змушена змінити свою професію з мирної на військову (за даними Міністерства оборони України станом на 1 січня 2023 року було мобілізовано до ЗСУ до 700 тисяч осіб, прикордонної служби – до 60 тисяч, Нацгвардії – до 90 тисяч, Національної поліції – до 100 тисяч – О.О.), а певна кількість професійних військових унаслідок втрат серед командування чи проявів власного хисту та героїзму змогла зайняти командні посади в ЗСУ, Нацгвардії, Нацполіції.

Церква як канал соціальної циркуляції перемістила велику кількість людей із низів до вершин суспільства. П. Сорокін вивчив біографії 144 римських католицьких пап і встановив, що 28 вийшли з низів, а 27 – із середніх верств. Інститут целібату (безшлюбності), введений у XI ст. папою Григорієм VII, католицьке духовенство зобов'язував не мати дітей. Завдяки цьому після смерті посадових осіб, позиції, що звільнилися, заповнювалися новими людьми.

Крім висхідного руху, церква часто ставала каналом низхідного руху. Тисячі еретиків, язичників, ворогів церкви було віддано під суд, розорено та знищено. Серед них було чимало королів, герцогів, князів, лордів, аристократів та дворян вищих рангів (Sorokin, 1959).

Після початку повномасштабного вторгнення РФ, на 8-му році неоголошеної війни в українському суспільстві постало питання щодо статусу Української православної церкви (Московського патріархату).

Так, 1 грудня 2022 року керівництво України на засіданні Ради національної безпеки та оборони розглянуло ризики діяльності Української православної церкви (Московського патріархату) на території держави. У результаті було ухвалено рішення про заборону російських церков в Україні та афілійованих з ними організацій. Цього ж дня Президент України Володимир Зеленський підписав указ, яким ввів у дію рішення РНБО.

Документ, зі свого боку, зобов'язав Кабінет Міністрів України підготувати відповідний законопроект про заборону в країні церков, управління якими відбувається в Російській Федерації.

27 грудня 2022 року Конституційний суд України зобов'язав Українську православну церкву (Московського патріархату) змінити свою назву так, щоб вона вказувала на належність церкви до РФ.

19 січня 2023 року Кабінет Міністрів України вніс до Верховної Ради законопроект, спрямований на заборону діяльності в країні релігійних організацій із центром управління в Росії.

За словами представника уряду в парламенті Тараса Мельничука, законопроект №8371 «Про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності в Україні релігійних організацій» спрямований на «забезпечення духовної незалежності, недопущення розколу в суспільстві за релігійною ознакою, сприяння консолідації українського суспільства та захисту національних інтересів» (Законопроект уже в Раді: в Україні можуть заборонити УПЦ МП через зв'язок із Росією).

Окрім заборони функціонування УПЦ (МП) на законодавчому рівні, 5 січня 2023 року відповідно до рішення комісії, яка займалася інвентаризацією майна й оглядала будівлі, Успенський собор та Трапезну церкву Києво-Печерської Лаври, які були в оренді УМП (МП), було повернуто державі, а різдвяну службу проводив предстоятель Православної церкви України митрополит Епіфаній (Головні храми Києво-Печерської Лаври повернули державі – Мінкульт).

Таким чином, українсько-російська війна стала каналом низхідного руху для священнослужителів Української православної церкви (Московського патріархату), які не лише позбулися своїх санів та пастви, а й проти окремих з них РНБО було введено санкції.

Інститути освіти та виховання, хоч би якої конкретної форму вони набували, у всі віки служили потужним каналом соціальної циркуляції. У відкритому суспільстві «соціальний ліфт» рухається з самого низу, відбувається на всіх поверхах і сягає самого верху (Sorokin, 1959).

Як приклад даного каналу вертикальної мобільності в період війни можна розглянути постать Головнокомандувача Збройних сил України (з 27 липня 2021 року) генерала Валерія Федоровича Залужного, який завдяки навчанням у чотирьох закладах вищої освіти (Одеський інститут Сухопутних військ (1993-1997), Національна академія оборони України (2005-2007), Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського (закінчив у 2014 р.), Острозька академія (закінчив у 2020 р.), отримав необхідні вміння та навички й зміг самостійно пройти усі щаблі військової служби (командир взводу, командир навчального взводу, командир бойового взводу, командир навчальної роти, командир роти курсантів, командир батальйону, начальник штабу – перший заступник 24-ї окремої механізованої бригади, командир 51-ї окремої механізованої бригади, заступник командира сектору «С», начальник штабу – перший заступник командувача військ Оперативного командування «Захід», начальник Об'єднаного оперативного штабу ЗС України – перший заступник командувача Об'єднаних сил, командувач Оперативного командування «Північ», Головнокомандувач Збройних сил України).

Повномасштабна агресія РФ проти України 24 лютого 2022 року сприяла включенню Головнокомандувача Збройних сил України В.Ф. Залужного до складу Ради національної безпеки і оборони України.

Нагромадження багатств – один із найбільш простих та дієвих способів соціального просування, вважає П. Сорокін. Успішний підприємець – найбільший аристократ сучасного демократичного суспільства. Якщо людина багата, вона знаходиться на вершині соціальної піраміди незалежно від свого походження, а найчастіше і джерела доходу (Sorokin, 1959).

Українсько-російська війна також стала каналом низхідного руху для представників як малого і середнього, так і великого бізнесу, а найбільше збитків зазнали українські олігархи, адже значна частина їхніх активів опинилася на території, де ведуться активні бойові дії, а міграція негативно вплинула на ринок праці. Так, за даними українського Forbes, з початку війни Р. Ахметов втратив 9,5 мільярда доларів і нині його статки складають 4,2 мільярда доларів. В. Новинський втратив 2,2 мільярда доларів, Д. Фірташ – 1,5 мільярда доларів, І. Коломойський – 800 мільйонів доларів, В. Пінчук – 700 мільйонів доларів, П. Порошенко – 900 мільйонів доларів, втративши статус мільярдера.

До того ж відкриття кримінальних справ проти П. Порошенка та обшуки в І. Коломойського можуть свідчити про зниження впливу українського олігархату в часи війни.

Сім'я та шлюб (особливо з представником іншого соціального статусу), згідно з П. Сорокіном, також можуть призвести одного з партнерів або до соціального просування, або до соціальної деградації (Sorokin, 1959).

Українсько-російська війна внесла корективи до ролі сім'ї та шлюбу як каналу вертикальної мобільності. Враховуючи кількість осіб, які змушені були залишити Україну, рятуючись від наслідків війни (за даними Управління верховного комісара ООН у справах біженців, з 24 лютого 2022 року по 3 січня 2023 року включно в Європі для тимчасового захисту було зареєстровано 7915287 осіб (В ООН назвали кількість українських біженців у Європі) – О.О.) та кількість загиблих та поранених унаслідок активних бойових дій та обстрілів країною-агресором цивільних та військових об'єктів значна кількість шлюбів була розірвана: або внаслідок припинення фактичного спільного проживання, або внаслідок загибелі одного з членів подружжя. Ніхто не може точно визначити кількість українських жінок, які після закінчення війни повернуться до України, а отже частина з них буде наполягати на розірванні шлюбу в Україні аби мати можливість в перспективі вступити до шлюбу на території іншої країни, притому що можливість возз'єднання подружжя за кордоном до моменту закінчення воєнних дій практично неможлива, адже чоловікам віком 18-60 років заборонено залишати межі країни.

Висновки. Розглядаючи вплив війни на армію як один з основних каналів вертикальної циркуляції, можемо констатувати, що з початком війни близько 1 млн. переважно чоловічого населення України були змушені змінити свою професію з мирної на військову, а професійні військові унаслідок втрат серед командування чи проявів власного хисту та героїзму змогли зайняти командні посади в ЗСУ, Нацгвардії, Нацполіції.

Українсько-російська війна стала каналом низхідного руху для священнослужителів Української православної церкви (Московського патріархату), які не лише позбулися своїх санів та пастви, а й проти окремих з них РНБО було введено санкції.

Українсько-російська війна також стала каналом низхідного руху для представників як малого і середнього, так і великого бізнесу, а найбільше збитків зазнали українські олігархи, адже значна частина їхніх активів опинилася на території, де ведуться активні бойові дії, а міграція негативно вплинула на ринок праці.

Українсько-російська війна внесла корективи до ролі сім'ї та шлюбу як каналу вертикальної мобільності, адже внаслідок міграції до Європи майже 8 млн. осіб значна кількість шлюбів була розірва-

на: або внаслідок припинення фактичного спільного проживання, або внаслідок загибелі одного з членів подружжя. Ніхто не може точно визначити кількість українських жінок, які після закінчення війни повернуться до України, а отже частина з них буде наполягати на розірванні шлюбу в Україні аби мати можливість в перспективі вступити до шлюбу на території іншої країни.

Таким чином, проаналізувавши вплив українсько-російської війни на канали вертикальної циркуляції, можемо констатувати, що лише для професійних військових в силу об'єктивних причин війна стала каналом висхідного руху, в той же час похитнувши статус таких соціальних інститутів як церква, процес нагромадження багатства, сім'я та шлюб (особливо з представником іншого соціального статусу), які війна зробила каналами низхідного руху.

Список використаних джерел

- В ООН назвали кількість українських біженців у Європі. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/01/05/novyna/suspilstvo/oon-nazvaly-kilkist-ukrayinskykh-bizhenciv-yevropi>
- В Україні офіційно зареєстрували 4 867 106 переселенців. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3649695-v-ukraini-oficijno-zareestruvali-4-867-106-pereselenciv.html>
- Головні храми Києво-Печерської Лаври повернули державі – Мінкульт. URL: <https://www.unian.ua/society/v-upc-mp-zabrali-golovni-hrami-lavri-yu-peredali-derzhavi-12100188.html>
- Гіденс Е. Соціологія / ред. О. Іващенко ; пер. з англ. В. Шовкун, А. Олійник. Київ : Основи, 1999. 726 с.
- Законопроект уже в Раді : в Україні можуть заборонити УПЦ МП через зв'язок із Росією. URL: focus.ua/uk/politics/546101-zakonoprojekt-uzhe-v-rade-v-ukraine-mogut-zapretit-upc-mp-za-svyazi-s-rossiey
- Макеєв С., Оксамитна О. Соціальна мобільність у стратифікованому просторі. *Структурні виміри сучасного суспільства* : навч. посіб. / за ред. С. Макеєва. Київ : Інститут соціології НАН України, 2006. С. 190–208.
- Мацко І. В. Соціальна мобільність та іммобільність у сучасному мінливому суспільстві. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право.* 2009. № 3. С. 64–70.
- Міноборони назвали кількість мобілізованих українців. URL: <https://www.ukr.net/news/details/society/92191083.html>
- Оксамитна С. Міжгенераційна класова та освітня мобільність. Київ : НаУ-КМА; Аграр Медіа Груп, 2011. 287 с.
- Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. Київ : Головна редакція української радянської енциклопедії Академії наук української РСР, 1975. 775 с.

- У Єврокомісії назвали неточними дані про «100 тисяч загиблих» у ЗСУ: коментар Генштабу та ОПУ. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/11/30/novyna/suspilstvo/evrokomisiiyi-nazvaly-netochnymu-dani-pro-100-tysyach-zahyblыx-zsu-komentar-henshtabu-ta-opu>
- У Зеленського назвали втрати української армії в війні проти рф. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/12/01/novyna/polityka/zelensko-ho-nazvaly-vtraty-ukrayinsko-yi-armiyi-vijni-proty-rf>
- Як війна впливає на українських олігархів і яка їхня роль. URL: <https://www.dw.com/uk/yak-viina-vplyvaie-na-ukrainskykh-oliharkhiv-i-yaku-rol-vony-v-nii-vidihraiut/a-61707317>
- Sorokin P. A. Social and Cultural Mobility. Glencoe, Ill. : Free Press, 1959. 654 p. URL: <https://scirp.org/reference/referencespapers.aspx?referenceid=1303798>
- Urry John Mobilities. Oxford: Polity Press, 2007. 336 p.

References

- Gidens, E. (1999). Sotsiologhiia [Sociology]. Kyiv: Osnovy [in Ukrainian].
- Holovni khramy Kyievo-Pecherskoi Lavry povernuly derzhavi – Minkult [The main temples of the Kyiv Pechersk Lavra were returned to the state – the Ministry of Culture] Retrieved from <https://www.unian.ua/society/v-upc-mp-zabrali-golovni-hrami-lavri-y-peredali-derzhavi-12100188.html> [in Ukrainian].
- Makeiev, S., & Oksamytna, O. (2006). Sotsialna mobilnist u stratyfikovanomu prostori [Social mobility in stratified space]. Strukturni vymiry suchasnoho suspilstva [Structural dimensions of modern society]. (pp. 190-208). Kyiv: Instytut sotsiologhii NAN Ukrainy [in Ukrainian].
- Matsko, I. V. (2009). Sotsialna mobilnist ta immobilnist u suchasnomu minlyvomu suspilstvi [Social mobility and immobility in today's changing society]. Visnyk NTUU “KPI”. Politologhiia. Sotsiologhiia. Pravo [Bulletin of NTUU “KPI.” Political science. Sociology. Right], 3, 64-70 [in Ukrainian].
- Melnychuk, O. S. (Ed.). (1975). Slovnyk inshomovnykh sliv [Dictionary of foreign words]. Kyiv: Holovna redaktsiia ukrainskoi radianskoi entsyklopedii Akademii nauk ukrainskoi RSR [in Ukrainian].
- Minoborony nazvalo kilkist mobilizovanykh ukraintsv [The Ministry of Defense called the number of mobilized Ukrainians]. Retrieved from <https://www.ukr.net/news/details/society/92191083.html> [in Ukrainian].
- Oksamytna, S. (2011). Mizhgeneratsiina klasova ta osvitiinia mobilnist [Intergenerational class and educational mobility]. Kyiv: NaUKMA; Ahrar Media Hrup [in Ukrainian].
- Sorokin, P.A. (1959). Social and Cultural Mobility. Glencoe, Ill.: Free Press. Retrieved from <https://scirp.org/reference/referencespapers.aspx?referenceid=1303798> [in English].
- U Yevrokomisii nazvaly netochnymy dani pro “100 tysyach zahyblыkh” u ZSU: komentar Henshtabu ta OPU [The European Commission called inaccurate data on "100 thousand dead" in the Armed Forces: a comment from the General Staff and the OPU] (2022). Retrieved from <https://www.slovoidilo>.

- ua/2022/11/30/novyna/suspilstvo/yevrokomisiyi-nazvaly-netochnymy-dani-pro-100-tysyach-zahybylx-zsu-komentar-henshtabu-ta-opu [in Ukrainian].
- U Zelenskoho nazvaly vtraty ukrainskoi armii v viini proty rf [Zelensky called the loss of the ukrainian army in the war against Russia] (2022). Retrieved from <https://www.slovoidilo.ua/2022/12/01/novyna/polityka/zelenskoho-nazvaly-vtraty-ukrayinskoyi-armiyi-vijni-proty-rf> [in Ukrainian].
- Urry John (2007). *Mobilities*. Oxford: Polity Press. [in English].
- V OON nazvaly kilnist ukrainskykh bizhentsiv u Yevropi [The UN named the number of Ukrainian refugees in Europe]. Retrieved from <https://www.slovoidilo.ua/2023/01/05/novyna/suspilstvo/oon-nazvaly-kilkist-ukrayinskykh-bizhencziv-yeuropi> [in Ukrainian].
- V Ukraini ofitsiino zareiestruvaly 4 867 106 pereselentsiv [In Ukraine 4867106 immigrants were officially registered]. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/ua/rubric-society/3649695-v-ukraini-oficijno-zareiestruvali-4-867-106-pereselenciv.html> [in Ukrainian].
- Yak viina vplyvaie na ukrainskykh oliharkhiv i yaka yikhnia rol [How war affects Ukrainian oligarchs and what their role is]. Retrieved from <https://www.dw.com/uk/yak-viina-vpyvaie-na-ukrainskykh-oliharkhiv-i-yaku-rol-vony-v-nii-vidihraiut/a-61707317> [in Ukrainian].
- Zakonoproiekt uzhe v Radi : v Ukraini mozhut zaboronyty UPTs MP cherez zviazok iz Rosiieiu [The bill is already in the Council : the UOC-MP may be banned in Ukraine due to its connection with Russia]. Retrieved from focus.ua/uk/politics/546101-zakonoproekt-uzhe-v-rade-v-ukraine-mogut-zapretit-upc-mp-za-svyazi-s-rossiye [in Ukrainian].

Ostapenko O.M.

VERTICAL SOCIAL MOBILITY IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF THE UKRAINIAN-RUSSIAN WAR

Introduction. The Ukrainian-Russian war, which has actually been going on since 2014 and escalated on February 22, 2022, has changed the established way of life of the vast majority of Ukrainians, including the algorithm and principles of social mobility, both horizontal and vertical, as 7915287 people left for Europe for temporary protection and 4867106 people officially registered within Ukraine could not but affect the mobility of Ukrainian society. **The aim of the article** is to determine the impact of the Ukrainian-Russian war on the change in the channels of vertical social circulation, such as the army, the church, educational and upbringing institutions, the process of wealth accumulation, family and marriage. **Research methodology.** The research methodology is interdisciplinary in nature and lies at the intersection of social philosophy and sociology. The principles of historicism, consistency, objectivity, and the connection between the historical and the logical were also used to solve specific research tasks. **Results.** According to P.Sorokin's definition, social mobility means any transition of an individual, group or social object, or a value created or modified through activity, from one social position to another, as a result of which the social position of an individual or group changes.

P. Sorokin distinguishes between two forms of social mobility: horizontal and vertical. Horizontal mobility is the transition of an individual or a social object from one social position to another, which is located at the same level. But the most important process is vertical mobility, which is a set of interactions that facilitate the transition of an individual or social object from one social stratum to another. This includes, for example, a promotion (professional vertical mobility), a significant improvement in well-being (economic vertical mobility), or a move to a higher social stratum, to a different level of government (political vertical mobility). **Conclusions.** The Ukrainian-Russian war has had a significant impact on the channels of vertical circulation. Considering the impact of the war on the army as one of the main channels of vertical circulation, we can state that since the beginning of the war, about 1 million mostly male population of Ukraine were forced to change their profession from civilian to military, and professional military personnel, due to losses among the command or their own talent and heroism, were able to take command positions in the Armed Forces, the National Guard, and the National Police. At the same time, the war has shaken the status of such social institutions as the church, the process of wealth accumulation, and family and marriage (especially with a representative of a different social status), making them channels of downward movement.

***Keywords:** social mobility, horizontal mobility, vertical mobility, individual social mobility, group social mobility, channels of vertical mobility.*

Надійшла до редакції 26.01.2023 р.